

Noves funcions en un entorn de canvis: implicacions de l'accés obert per a les biblioteques

**Krista D. Schmidt, Pongracz Sennyey
i Timothy V. Carstens**

Aquest article va ser publicat originalment a *College & Research Libraries*, Vol. 66, Núm. 5 (2005), p. 407-416.

La traducció catalana ha estat feta, amb permís dels autors, per Maria Salarich i Trabal (pràctiques del Màster en Traducció científic-tècnica, UPF) i ha estat revisada per l'Oficina del CBUC.

Els autors són: Krista Schmidt, Reference Librarian/Science Liaison a la Western Carolina University; Pongracz Sennyey, Head of Collection Management Services a la University of Vermont; Timothy V. Carstens, Head of Cataloguing/Acquisitions a la Western Carolina University.

RESUM

Aquest article examina les possibles implicacions de l'accés obert en la gestió de les biblioteques. Aquesta examinació té lloc en un context en què s'assumeix que el model tradicional d'edició i l'accés obert coexisteixen. L'accés obert presenta nombrosos reptes i oportunitats, però les biblioteques emprenedores trobaran noves formes per servir els usuaris en un nou entorn en el que es combina l'accés obert amb el tradicional (MOA). Per tal de portar-ho a terme, caldrà que aquestes biblioteques redissenyin la seva organització, i això podrà suposar una pressió sobre els recursos econòmics i de personal.

INTRODUCCIÓ

La iniciativa de l'accés obert és un moviment revolucionari en la comunicació acadèmica que ha anat adquirint una força considerable durant els últims anys. L'accés obert té molts partidaris apassionats perquè promet la capacitat de fer que la informació acadèmica sigui més fàcilment disponible, un alentiment de la comercialització de la comunicació acadèmica i una reducció del cost de les publicacions acadèmiques. La iniciativa de l'accés obert ha estat al capdavant d'incomptables debats sobre el futur de la comunicació acadèmica perquè l'accés obert promet transformar el futur.¹ Aquesta transformació també afectaria les biblioteques perquè tenen una funció crucial en el procés de comunicació acadèmica.

El propòsit de les biblioteques de proporcionar accés a la informació acadèmica no ens permet ignorar les aportacions de l'accés obert. Per tal que les biblioteques puguin ser proactives, més que no pas reactives, als canvis que suposarà l'accés obert, és imprescindible examinar de prop els canvis actuals i imminents. Els autors d'aquest article reconeixen que l'accés obert té la capacitat d'afectar tota la cadena de la comunicació acadèmica; de totes maneres, en aquest article s'exploren els efectes de l'accés obert únicament a les biblioteques.

L'ACCÉS OBERT, DEFINIT

Tot i que alguns grups i entitats interessats² han proposat diverses definicions d'accés obert, segons els propòsits d'aquest article, el terme *accés obert* (*open access*) es refereix als articles acadèmics a text complet que estan disponibles de forma gratuïta i sense restriccions a tots els usuaris per llegir-los, copiar-los, descarregar-los i distribuir-los per tot el web (*World Wide Web*). L'accés obert es pot aconseguir de diverses maneres. La BOAI (Budapest Open Access Initiative) proposa dues estratègies: auto-arxiu (referit com a BOAI-I) i revistes d'accés obert (BOAI-II).³ A la BOAI-I, els autors col·loquen els seus articles revisats en un arxiu obert, accessible gratuïtament en línia. A la BOAI-II, els autors publiquen els seus articles en revistes d'accés obert que no cobren quotes de subscripció o d'accés als lectors ni limiten l'accessibilitat mitjançant l'aplicació de restriccions de drets de còpia (l'autor reté els drets de còpia). Per contra, el model tradicional d'edició es basa gairebé només amb la publicació a revistes en les quals l'usuari/lector es subscriu per accedir a la informació acadèmica que conté la revista. L'accés està limitat a les entitats (grups i persones) que paguen els costos de subscripció. A més, els autors cedeixen els drets de còpia a l'editorial després que aquest accepti la publicació de l'article.

ELS ESCENARIS

Per entendre els efectes de l'accés obert sobre les biblioteques, s'ha de tenir en consideració la probabilitat i el grau d'èxit del moviment d'accés obert. S'ha parlat molt de si el moviment d'accés obert tindrà èxit i, si en té, fins a quin punt. El possible futur del moviment es pot examinar en tres grans escenaris. En el primer escenari, l'accés obert s'esvaeix i fracassa; en el segon, té èxit perquè es sobreposa al model de subscripció actual; en el tercer, té èxit parcialment i coexisteix amb el model de subscripció tradicional.

Escenari 1: el moviment s'esvaeix

En el primer escenari, el moviment d'accés obert s'esvaeix un cop l'entusiasme actual ha decaïgut. Hi ha diverses raons possibles perquè això passi, incloent-hi la percepció per part dels autors que el moviment d'accés obert no afavoreix els seus interessos. Això és críticament important perquè serà majoritàriament a través de les decisions dels autors de publicar en llocs d'accés obert que es determinarà l'èxit del moviment. Els autors es poden resistir al moviment perquè el model de finançament predominant els traspassa el cost de la publicació (generalment referit com a model de 'paga l'autor'). La falta de prestigi percebuda de les revistes i dipòsits d'accés obert també pot contribuir a que els autors prescindixin de les opcions d'accés obert.⁴ En aquest escenari, el moviment mor bàsicament perquè els autors i les institucions, que se senten més còmodes amb el model tradicional, rebutgen abraçar el moviment d'accés obert.

Hi ha diverses raons que fan que aquest escenari sembli poc factible. Dóna per suposat que els autors no s'aprofitaran de les oportunitats que facilita l'accés obert, com ara la retenció dels drets de còpia, la disseminació ràpida de la recerca i un impacte més elevat.⁵ A més, la desaparició del model d'accés obert significaria que els governs, les agències de finançament d'ajuts i les universitats continuen donant suport, de forma passiva, als marges de beneficis dels editors comercials. Com que les agències de finançament generalment desitgen que els resultats de la recerca finançada es disseminin de forma extensa, algunes d'elles han considerat seriosament la possibilitat d'exigir als autors publicar els articles de la recerca que financen en dipòsits d'accés obert.⁶ Si només ens basem en aquests dos factors, la suposició del fet que el moviment d'accés obert fracassi i desaparegui de l'escena sembla irreal.

Escenari 2: el moviment és un èxit aclaparador

En el segon escenari, l'accés obert té èxit d'una forma tan aclaparadora que la subscripció tradicional sucumbeix als seus avantatges i desapareix. Els investigadors en massa no estan d'acord en cedir per escrit els drets de la seva feina perquè altres persones se'n puguin beneficiar, es neguen a acceptar el temps de retard tradicional que hi ha des que s'acaba la recerca fins que es publica l'article i refusen les fronteres actuals que limiten la disseminació d'informació important i oportuna. A més, les organitzacions i les agències de finançament no volen continuar subvencionant la incessant càrrega inflacionista imposada pel model tradicional.

Malgrat que aquest escenari atrauria moltes persones i organitzacions, també sembla que té poques possibilitats d'esdevenir-se. Tot i que tant els autors com les institucions podrien estar a punt de beneficiar-se de l'accés obert, el fet que el model tradicional estigui ben establert i tingui bona reputació fa que el moviment d'accés obert pugui acabar no tenint èxit. Per exemple, publicacions com *Brain*, *biochimica et Biophysica Acta* i *Cell* ja gaudeixen de l'avantatge d'un llarg registre de publicació i d'una reputació per la publicació de la recerca de la qualitat més alta en els seus camps. La reputació superior d'aquest tipus de revistes capdavanteres gairebé garanteix la continuïtat de trobar autors d'alta qualitat acadèmica, així com clients que desitgen pagar per llegir aquesta recerca.

A més, encara s'ha de resoldre com concebre un model sostenible i assequible per finançar les revistes d'accés obert. Tot i que hi ha evidències que suggereixen que les publicacions d'accés obert són considerablement menys cares de finançar que el model de subscripció tradicional, les revistes d'algunes temàtiques com les d'humanitats i ciències socials encara són molt barates.⁷ El model d'accés obert no pot desplaçar aquests títols simplement en funció d'un millor preu. Donats tots aquests factors, l'existència de l'accés obert no s'hauria d'interpretar com a una desaparició inevitable del model tradicional.

Escenari 3: el moviment és un èxit combinat

En aquest escenari, el moviment d'accés obert continuarà tenint èxit però no serà la causa de l'eradicació completa del model tradicional. En canvi, els models d'edició d'accés obert i el tradicional seran completats en concurrència pels autors i els recursos. En gran mesura, aquesta és la situació actual: la coexistència de dipòsits d'accés obert i revistes de subscripció.

Hi ha moltes raons que suggereixen que aquest escenari té possibilitats de perdurar. El model d'edició tradicional té molts seguidors que tenen un interès personal en la seva continuïtat. A més, aquest model recull beneficis abundants, els quals ajuden a mantenir-lo en funcionament. Els editors comercials, acadèmics i d'altres han de canviar la seva estructura de preus, millorar l'eficiència i retocar el funcionament, però hi ha una petita raó per creure que no tenen la flexibilitat necessària per competir amb l'accés obert. L'atracció de títols ben establerts també es quedarà al mateix lloc, i títols com aquests continuaran atraient autors de calibre alt, malgrat el respecte creixent que s'ha proporcionat a algunes revistes d'accés obert. D'altra banda, l'accés obert ofereix llocs de publicació nous i menys restrictius per als acadèmics. A més, algunes agències de finançament requereixen que la recerca que es porta a terme amb el seu finançament sigui publicada o es posi a l'abast en fòrums d'accés obert. L'accés obert pot demostrar ser un catalitzador saludable per al canvi, més que no pas servir de mecanisme que enderroca tot l'edifici de publicació tradicional.

L'ÈXIT DE L'ACCÉS OBERT COMBINAT I ELS SEUS EFECTES A LES BIBLIOTEQUES

Tal i com s'ha il·lustrat anteriorment, sembla que els escenaris 1 i 2 tenen poques possibilitats d'esdevenir-se, mentre que el tercer escenari, anomenat "accés obert combinat" (MOA – *mixed open access*), ja està començant a donar-se. Per exemple, universitats com CalTech, Boston College i MIT (Massachusetts Institute of Technology) han creat dipòsits institucionals per als professors on s'hi troben *preprints*, *postprints* i fitxers; les revistes d'accés obert estan indexades en bases de dades importants com PubMed, PsycInfo i Chemical Abstracts; i algunes biblioteques universitàries estan començant a incloure documents com el DOAJ (*Directory of Open Access Journals* – directori de revistes d'accés obert) o servidors de *preprints* com ArXiv (física) a la seva llista de recursos.⁸ Encara és aviat per determinar fins a quin punt coexistiran el model d'edició tradicional i l'accés obert. Aquest entorn, afavorirà de forma contundent la publicació tradicional o una combinació més equitativa esdevindrà la norma? La proliferació de revistes i dipòsits d'accés obert conjuntament amb l'existència continuada de llocs tradicionals té moltes implicacions, per això és molt important que ens disposem a examinar com el MOA afecta les biblioteques.

El repte més espectacular que presenten els recursos d'accés obert a les biblioteques és el fet que aquests recursos no requereixen que els usuaris utilitzin la biblioteca, sinó que simplement han d'entrar al web i utilitzar el recurs d'accés obert, sense haver d'anar a la biblioteca. Es tracta d'un contrast sorprenent en comparació a la situació que existia quan les biblioteques contenien col·leccions físiques de recursos que obligaven als usuaris a anar a la biblioteca si volien utilitzar-les. En l'era electrònica, per a utilitzar molts recursos els usuaris no han de venir a la biblioteca, i ja confien en els recursos electrònics remots que les biblioteques seleccionen i financen i als quals la biblioteca dona accés. L'adveniment d'Internet i de cercadors com el Google han fet perdre la dependència dels usuaris respecte les biblioteques, ja que els possibilita trobar grans quantitats d'informació, especialment el tipus que es refereix a "informació a mà" ("*ready reference*"), sense utilitzar la biblioteca. De forma semblant, l'accés obert proporciona gratuïtament una altra classe de materials, més acadèmics, al web; això fa que es pugui passar de llarg de la biblioteca i es trobi una proporció en creixement constant d'informació disponible al web. D'aquesta forma, les biblioteques podrien perdre la seva posició central en els processos de recerca acadèmica.

El MOA també ofereix oportunitats a les biblioteques per mirar més enllà de les seves funcions tradicionals de fer col·leccions i subscriure's a recursos remots. Les biblioteques s'han de considerar, per elles mateixes, mediadores entre els usuaris i el complex món de la informació en constant expansió i augment. En referència als recursos d'accés obert, les biblioteques poden servir els seus usuaris de diverses maneres. Pot ser que els usuaris no estiguin al corrent de l'existència de recursos d'accés obert, per això els bibliotecaris poden ajudar-los mitjançant la identificació de recursos que satisfan les necessitats de l'usuari. Una de les formes de fer-ho és proporcionar índexs i bases de dades que inclouen recursos d'accés obert als usuaris. Per exemple, recentment EBSCOhost va començar a proporcionar accés a una selecció de títols del DOAJ. Una altra base de dades important, PubMed, també indexa revistes d'accés obert seleccionades. Cal creure que altres serveis d'indexació i resum faran el mateix.

Malgrat la probabilitat que més indexadors i agregadors afegeixin recursos d'accés obert a les seves bases de dades, les biblioteques no haurien de confiar-hi passivament per incloure aquests títols. De la mateixa manera que en les revistes tradicionals, els bibliotecaris han d'estar al cas de quins recursos d'accés obert s'inclouen en qualsevol base de dades concreta. Les biblioteques també s'han de mantenir en contacte amb els agregadors, de forma que coneguin les seves polítiques d'inclusió i la manera com un agregador concret busca i inclou documents d'accés obert. La cobertura coincident i fluctuant dels recursos tradicionals proporcionats per indexadors i agregadors ja ofereix una raó de pes per fer que les biblioteques avaluïn amb més cura el què compren, però l'adveniment de l'entorn MOA fa que aquesta tasca esdevingui urgent i complexa. A més, les biblioteques no poden comptar amb què els indexadors i agregadors condueixin als seus usuaris cap a tots els recursos d'accés obert rellevants. És probable que alguns títols de revistes d'accés obert no estiguin inclosos per cap indexador o agregador. Per exemple, *Magnetic Resonance in Solids*, *Electronic Journal* és una revista electrònica avaluada per parells que pertany a la recerca bàsica de ressonància magnètica de sòlids i fenòmens relacionats, i no està indexada en el DOAJ, la base de dades

amb més probabilitats d'incloure qualsevol títol d'accés obert. Tot i així, es pot tractar d'un document d'interès i utilitat per als usuaris; és obvi que les biblioteques han d'agafar la iniciativa d'afegir-la elles mateixes al catàleg de la biblioteca. És probable que els indexadors i agregadors proporcionin menys accés a la informació en dipòsits temàtics o institucionals d'accés obert. Així, com que la major part de la informació important es troba en aquests recursos, cal fer un esforç conjunt per alertar als usuaris d'aquests dipòsits d'accés obert. Els bibliotecaris hauran de treballar de valent per identificar aquests recursos importants i útils.

Un altre repte per al funcionament de les biblioteques en un entorn MOA és el de controlar la qualitat dels recursos d'accés obert que es recomanen als usuaris. Fins i tot una llista de revistes d'accés obert relativament "respectable" com el DOAJ pot incloure revistes de qualitat molt diversa en termes de contingut i control editorial. Els bibliotecaris haurien d'identificar una revista d'accés obert específica com a producte d'alta qualitat abans de recomanar-la als seus usuaris. De fet, tal i com passa en les revistes impreses, el tema de la qualitat continua sent important. Tot i que molts editors d'accés obert s'estan esforçant per retenir un component editorial o una revisió estricta feta per parells dins el seu procés de publicació, l'accés obert encara és un model d'edició nou. Alguns també argumenten que el model de 'paga l'autor' predominant dona menys al·licient als editors d'accés obert per aplicar estàndards de control de qualitat rigorosos.⁹ El tema de la qualitat encara és més crític en el cas dels dipòsits temàtics, institucionals i, especialment, personals. Tot i que la majoria de dipòsits temàtics i institucionals tenen polítiques o pautes pròpies que regeixen els tipus de materials que són acceptables per a la submissió, no hi ha controls o regles que dictin quins tipus de recursos s'han d'incloure en un dipòsit personal. En teoria, qualsevol persona pot penjar qualsevol tipus de material, tant de qualitat com no, al web a través d'un dipòsit.

Complir les implicacions del MOA també representarà més feina per als bibliògrafs. En l'entorn del MOA, els bibliògrafs hauran de treballar amb més agilitat que mai per identificar, avaluar i seleccionar els recursos que s'haurien de comprar amb el finançament de la biblioteca. A més, tindran la responsabilitat d'identificar els recursos d'accés obert que siguin d'interès per als seus usuaris. I encara més, els bibliògrafs seran els responsables de trobar els dipòsits que cal incloure al catàleg de la biblioteca, en llistes de bases de dades, etc. I per fer-ho de forma efectiva, els bibliògrafs hauran d'estar al dia de les tendències en les diferents especialitats i tenir consciència de la forma en què cada especialitat visualitza i utilitza els documents d'accés obert. Per conservar el contacte dels llocs d'accés obert, els bibliògrafs han d'utilitzar eines específiques d'accés obert o bases de dades com DOAJ (<http://www.doaj.org/>), OAister (<http://oaister.umdl.umich.edu/o/oaister/>), Sherpa's "Publisher copyright policies & self-archiving" (l'auto-arxiu i les polítiques de drets de còpia dels editors de Sherpa), així com eines com el directori de recursos d'accés obert de Google (http://directory.google.com/Top/Reference/Open_Access_Resources/) o la plataforma acadèmica de Google (Google Scholar) (<http://scholar.google.com/>). A més, a vegades els bibliògrafs han de navegar pel web per trobar aquesta informació. Aquestes eines ajudaran als bibliògrafs a prendre decisions sobre quins documents s'han d'utilitzar o incloure, quins s'han de recomanar i quins no, en funció de la temàtica. Això encara suposarà un repte més gran, que requerirà molta dedicació si les publicacions i els dipòsits d'accés obert continuen multiplicant-se al ritme actual.

Tot i que la identificació de recursos d'accés obert de qualitat alta és críticament important, aquests recursos no seran útils per als usuaris si les biblioteques no en comuniquen la seva existència i utilitat i els integren a les seves col·leccions virtuals. Els bibliotecaris poden alertar als usuaris dels llocs d'accés obert de diverses maneres, inclosa la d'afegir un recurs d'accés obert al catàleg de la biblioteca o a la llista de revistes de la biblioteca. Quan s'inclouen els recursos d'accés obert al catàleg, els usuaris no s'han de preguntar si el material està disponible en forma d'imprès tradicional o de subscripció electrònica o d'accés obert. El catàleg els pot proporcionar un únic lloc on buscar la informació. Els bibliotecaris també haurien d'incloure els recursos d'accés obert apropiats en localitzadors i guies de cerca, perquè són altres formes importants de dirigir els usuaris cap a la informació rellevant i d'alta qualitat.

Una vegada s'han inclòs els recursos d'accés obert al catàleg de la biblioteca i a altres productes d'aquesta, s'ha de conservar la informació d'aquests recursos, tot i que no s'ha de subestimar la dificultat que suposa conservar-los. Per començar, és raonable assumir que les revistes d'accés obert seran com a mínim tan propenses a canvis de nom, divisions, fusions,

canvis d'URL, canvis de cobertura temàtica i cessació com les seves homòlogues impreses de subscripció. També sembla probable que els dipòsits de tots tipus estiguin subjectes a transformacions freqüents semblants. Caldrà actualitzar de forma regular el catàleg i els altres recursos de la biblioteca per reflectir aquests canvis.

Els recursos d'accés obert també comparteixen amb altres publicacions electròniques una gran quantitat de característiques que fa que sigui difícil conservar-les al catàleg. El repte de mantenir actualitzades les URL, que són propenses a canviar o desaparèixer, hauria de ser obvi. Les biblioteques estan intentant gestionar aquest problema de forma local, mitjançant la utilització de gestors d'enllaços, i de forma col·lectiva, per mitjà del projecte CONSER PURL (*Persistent Uniform Resource Locators*).¹⁰ Està demostrat que tractar els canvis de títol de revistes electròniques és un problema. Amb les publicacions impreses, els canvis de títol i altres canvis s'identifiquen quan es registra un número i la cessació s'identifica quan no arriba un número. Les subscripcions electròniques tenen menys mètodes rutinaris per detectar aquests canvis. Fins i tot poden ocórrer problemes més greus quan les editorials electròniques, tant tradicionals com d'accés obert, decideixen canviar el títol d'una revista i després aplicar aquest canvi de títol a tots els títols dels números anteriors del seu lloc web. En un cas com el d'aquesta revista, què hauria de fer el catalogador: utilitzar entrades de catalogació successives (una entrada per cada títol que ha tingut la revista) o catalogar la última entrada (fer una entrada només per l'últim número)? Tot i que és temptador tractar aquest tipus de revista com un recurs integrat i utilitzar la catalogació per la última entrada, la supervivència del títol anterior en les cites dels usuaris, en els títols en curs a nivell d'article, etc. també presenta problemes en aquesta opció.¹¹ L'existència simultània de múltiples formats de la mateixa revista, incloent-hi formats impresos, de microformes i de fitxers de diverses revistes electròniques, així com de versions agregades, ocasiona problemes addicionals.¹² La qüestió sobre la manera de proporcionar la informació necessària sobre aquestes múltiples versions i les relacions entre elles sense confondre a l'usuari continua sent un problema per a la professió dels catalogadors. Finalment, assegurar que el catàleg contingui informació ISSN acurada de les revistes electròniques ha esdevingut un repte important. Els nombres ISSN han esdevingut una part d'informació crítica perquè diverses tecnologies sovint els utilitzen per vincular bases de dades amb el catàleg en línia i les unes amb les altres. De totes maneres, les revistes que no tenen ISSN o que tenen diferents ISSN per a formats diferents poden dificultar el subministrament i el manteniment de la versió apropiada d'aquests identificadors importants.¹³

Totes les dificultats d'afegir recursos electrònics al catàleg també s'apliquen a les revistes d'accés obert, i aquests recursos tenen tendència a presentar més d'un únic problema. Les revistes electròniques adquirides per subscripció no es registren ni s'entren ni es tracten físicament de la mateixa manera que les revistes impreses, però també requereixen atenció per part del personal bibliotecari perquè s'han de negociar i renovar les llicències, comprovar les contrasenyes i els registres IP i mantenir l'autenticació del programari. Tots aquests processos ofereixen a les biblioteques l'oportunitat d'avaluar la disponibilitat i l'abast d'aquests títols i assegurar que la informació bibliogràfica, com els títols, continuï sent acurada. Per contra, les biblioteques només s'han de vincular als títols d'accés obert una vegada. D'aquesta forma, els recursos d'accés obert són com llocs web gratuïts. Una vegada són dins un catàleg de biblioteca o en una altra ajuda de cerca, poden adaptar-se fàcilment a altres formes sense el coneixement de la biblioteca. Per tant, per mantenir adequadament aquests recursos, les biblioteques hauran d'adoptar mecanismes que els verifiquin regularment per assegurar que la informació proporcionada està al dia i és acurada. Aquesta rutina de manteniment activa està directament relacionada a més complexitat i més temps de dedicació que els mètodes més passius que s'utilitzen per als recursos més tradicionals.

El model de negoci de l'accés obert tampoc incentiva les editorials a cooperar activament amb la biblioteca o amb venedors de revistes que poden estar actuant en nom de grups de biblioteques. Les biblioteques són un dels clients més importants del model de subscripció tradicional, i per això les editorials de revistes estan interessades en fer que les seves publicacions siguin fàcils d'utilitzar per les biblioteques. Amb els autors com a clients, és possible que els acords d'accés obert no tinguin la mateixa incentiva de cooperar. Per exemple, les editorials de revistes d'accés obert tindrien el mateix al·licient de treballar amb biblioteques per resoldre problemes com canvis de títols, d'URL, cessacions i períodes d'inactivitat que de vegades afecten les revistes electròniques? En un entorn d'accés obert, la necessitat d'algun

tipus de relació entre editorials i biblioteques encara serà necessària, tot i que potser no indispensable.

El caràcter híbrid de l'entorn MOA presenta altres reptes de manteniment de les revistes per a la biblioteca. Una biblioteca podria contenir parts de la mateixa revista en format imprès i de microformes, donar accés a números endarrerits ('back files') de la revista a través d'un arxiu d'accés obert i donar accés als números recents mitjançant un agregador. L'accés a un registre particular pot experimentar canvis constants a mesura que es renegocien els acords de llicència, es fan efectius els embargaments i evolucionen les estratègies de publicació. Mantenir-se al ritme d'aquests canvis constants, al mateix temps que es fa que totes aquestes variacions d'accés siguin transparents per a l'usuari, és un repte addicional de manteniment per a la biblioteca.

Un altre factor que pot incrementar la dificultat de mantenir les revistes a l'entorn MOA és l'augment del nombre de títols que s'han de mantenir. En l'entorn de subscripció impresa/electrònica, el nombre de títols està limitat pel pressupost de la biblioteca; en l'entorn MOA, les biblioteques hauran de mantenir tant els títols de subscripció de pagament com els títols d'accés obert que s'afegeixin al catàleg. Com que les biblioteques no paguen pels títols d'accés obert, no hi ha un límit financer del nombre de títols que es poden afegir. Per tant, a mesura que el nombre de recursos d'accés obert vagi creixent, la biblioteca es trobarà conservant el contacte de molts més títols d'accés obert que de títols de subscripció. Òbviament, això augmentarà el volum de la feina del manteniment de les revistes. Un augment del nombre de títols de revistes també acabaria significat una major necessitat de productes com motors de cerca federada i gestors d'enllaços *open URL*. Aquests facilitarien a l'usuari la navegació entre els recursos del gran i complex entorn MOA. Tot i així, aquest productes també generen els seus propis temes de manteniment perquè depenen de taules de bases de dades complexes que contenen informació detallada de cada títol i de cada base de dades a càrrec de la biblioteca. Aquestes taules requereixen un manteniment regular i extensiu.

El manteniment relacionat amb donar accés als usuaris als recursos MOA serà un repte descoratjador per les biblioteques. De totes maneres, en alguns aspectes els recursos d'accés obert requereixen menys manteniment que els recursos de subscripció tradicional. Les revistes d'accés obert no necessiten finançament de subscripció ni acords de llicència, de manera que les biblioteques no han de registrar ni reclamar aquestes publicacions per assegurar-se que han rebut el què estava promès. A més, a diferència dels materials impresos, les biblioteques no han de processar físicament aquests recursos, ni arxivar-los, ni enquadrar-los ni gestionar el servei de préstec. Els recursos estalviats de no haver de fer aquestes tasques poden dirigir-se a les noves tasques relacionades amb el MOA.

Fent que els recursos d'accés obert estiguin disponibles a través del catàleg de la biblioteca i d'altres recursos d'aquesta, la biblioteca serà capaç de fer que l'entorn MOA sigui gairebé transparent per a l'usuari. El MOA també té implicacions significatives per als bibliotecaris de servei al públic. Actualment, molts usuaris de biblioteques no estan al corrent de la riquesa d'informació disponible a l'entorn d'accés obert. Es tracta d'un buit important que es pot omplir amb formació d'alfabetització informacional. A mesura que se'n van fent conscients, els usuaris esperen que els bibliotecaris els puguin ajudar a navegar pel caòtic i complex entorn MOA. És molt probable que els calgui ajuda per utilitzar els dipòsits d'accés obert si no han utilitzat mai aquest tipus de recursos. Així mateix, és probable que els usuaris necessitin ajuda per avaluar la qualitat de la informació d'accés obert, ja que pot ser de qualitat irregular. Per tal de satisfer aquesta funció de forma efectiva, els bibliotecaris de servei al públic també hauran de formar-se en l'àmbit de l'accés obert. Els bibliògrafs, que haurien d'estar investigant activament sobre l'accés obert a les seves especialitats, tindran un paper important a desenvolupar en aquest procés de formació.

Les biblioteques, com a resultat de la seva funció tradicional de magatzem d'informació acadèmica, tenen una funció intrínseca de creació i gestió de dipòsits institucionals. Tot i que és difícil que recaigui exclusivament sobre les biblioteques la responsabilitat de les polítiques i procediments de gestió del campus, la gestió dels requisits computacionals i tècnics i la funció d'exercir el control editorial i qualitatiu, algunes de les tasques dels dipòsits poden ser responsabilitat de les biblioteques. Per exemple, per a la biblioteca és normal assumir les

responsabilitat d'organitzar la informació del dipòsits institucionals. L'OAI-PMH (*Open archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*) proporciona un marc estructural per organitzar la informació dins els dipòsits.¹⁴ També és possible que els bibliotecaris tinguin una funció administrativa. Així, com que tenen experiència amb temes de drets de còpia, els bibliotecaris tenen el perfil adequat per ajudar als autors a obtenir permís per incloure materials publicats anteriorment al dipòsit. Aquestes relacions naturals fomenten una estreta associació entre la biblioteca i un dipòsit institucional.

La implicació de la biblioteca en la gestió de dipòsits institucionals suggereix una altra nova funció. Els dipòsits institucionals i els llocs d'accés obert en general s'estan trobant amb dificultats per atraure a autors que hi vulguin publicar.¹⁵ Una funció que poden assumir les biblioteques és encoratjar la publicació en accés obert mitjançant el subsidi de quotes d'autor en llocs d'accés obert. Algunes biblioteques pioneres ja han començat a finançar la publicació en accés obert.¹⁶ Aquest tipus de finançament és un nou gir sobre la funció tradicional de la biblioteca com a comprador institucional d'informació acadèmica. A més, aquesta funció de finançament ajudarà a mantenir la biblioteca com a centre de les institucions acadèmiques. Com a benefici afegit, la fomentació de la publicació en accés obert amb subsidis bibliotecaris podria exercir pressió sobre els editors comercials per controlar-los els augments de preu. Tot i així, els costos de publicació del finançament d'autors també pot ser perillós per a les biblioteques perquè pot ser que aquestes no rebin cap tipus de finançament addicional per cobrir el cost d'aquesta activitat. En aquest cas, aquests subsidis hauran d'estar finançats amb diners que, en altres circumstàncies, s'utilitzarien per fer col·leccions de les biblioteques.

En aquest punt, l'efecte global del MOA en els pressupostos bibliotecaris és incert. El nombre de monografies i de revistes de models de subscripció que es publiquen continua creixent. Al mateix temps, tant la inflació de monografies com de revistes continuen tenint un índex més alt que els de l'IPC, mentre que els pressupostos de col·leccions de biblioteques es mantenen estables. Si les biblioteques comencen a subvencionar la publicació en accés obert, es crearà una altra exigència en el pressupost. Aquestes tendències són una amenaça real a la capacitat de la biblioteca de gestionar dins les seves limitacions financeres. Però si l'accés obert esdevé un catalitzador per la disminució dels costos de canvi i subscripció, els possibles beneficis són obvis. Es tractaria d'un gran benefici per a les biblioteques perquè la inflació de les revistes ha fet més mal als pressupostos bibliotecaris que a cap altra tendència. Si disminueixen els costos de revistes, les biblioteques haurien de fer algun pas per reparar els danys que les dècades d'inflació no controlada han comportat a les col·leccions. Les monografies, els audiovisuals, els conjunts de dades i les fonts primàries són parts de les col·leccions de les biblioteques que han estat descuidades durant molt de temps. Les biblioteques que aconsegueixin solucionar aquests problemes tenen la seguretat de ser més rellevants per als seus usuaris.

CONCLUSIONS

L'evidència suggereix que malgrat la rapidesa amb què s'estan multiplicant les fonts d'accés obert, el model tradicional no desapareixerà. El més segur és que el model tradicional coexisteixi amb el model d'accés obert durant els pròxims anys. I serà especialment així en el cas de revistes de ciències humanes i socials, les quals tenen preus moderats i, des d'una perspectiva financera, són competitives amb el model d'accés obert. Les implicacions per les biblioteques i la seva organització és significant. El fet que els recursos d'accés obert siguin accessibles sense la intervenció de la biblioteca suggereix que les biblioteques acadèmiques hauran de reconsiderar estratègies per continuar sent importants per als seus usuaris.

És evident que els processos de les biblioteques van ser construïts en el paradigma de la comunicació acadèmica basada en fonts impreses. Amb l'aparició de les publicacions electròniques, i ara amb les publicacions d'accés obert, aquest paradigma està destinat a canviar. És obvi que els canvis en la comunicació acadèmica també forçaran les biblioteques a canviar. Aquest article no té la intenció de centrar-se en les dificultats i incerteses d'un entorn canviant, sinó d'alertar a la professió de les oportunitats i reptes que comportaran aquests canvis. Tot i que molts dels aspectes descrits anteriorment han estat presents a les biblioteques des de l'adveniment de les publicacions electròniques i d'Internet, l'emergència del moviment

d'accés obert exacerba la urgència de temes com l'arxiu, l'estabilitat de les dades, la contenció de costos, etc.

Finalment, no té cap sentit que l'emergència de la iniciativa d'accés obert tiri per terra el mite que diu que no hi ha alternatives al model d'edició tradicional. El que facin les biblioteques amb les oportunitats que ofereix el moviment d'accés obert dependrà de la iniciativa i la creativitat dels bibliotecaris. I, en aquest sentit, els canvis que s'obtenen de l'accés obert atorguen poder.

NOTES

¹ Pritpal S. Tamber, Fiona Godlee, and Peter Newmark, "Open Access to Peer-reviewed Research: Making It Happen," *Lancet* 362, no. 9395 (Nov. 8, 2003): 1575–77; Brian D. Crawford, "Open-access Publishing: Where Is the Value?" *Lancet* 362, no. 9395 (Nov. 8, 2003): 1578–80; David Malakoff, "Scientific Societies Lay Out 'Free Access' Principles," *Science* 303, no. 5666 (Mar. 26, 2004): 1959; Stevan Harnad, "Debate Over Open Access in the U.K.," *Science* 306, no. 5705 (Dec. 24, 2004): 2187; Ajit Varki, "Open Access: The JCI Has Already Shown It Works," *Nature* 426, no. 6965 (Nov. 27, 2003): 383.

² En són alguns exemples els següents: the Berlin Declaration (http://www.zim.mpg.de/openaccessberlin/berlin_declaration.html), the Washington DC Principles for Free Access to Science (<http://www.dcpinciples.org/statement.pdf>), the Bethesda Statement on Open Access Publishing (<http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>) i Wellcome Trust Position Statement in Support of Open Access Publishing (http://www.wellcome.ac.uk/doc_WTD002766.html).

³ Open Society Institute, "Budapest Open Access Initiative." Disponible en línia a <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>.

⁴ Carol Cruzan Morton, "Experts Debate Open-access Publishing Option," *Focus* (Jan. 9, 2004), sota "Publishing" a http://focus.hms.harvard.edu/2004/Jan9_2004/publishing.html; "Public Library of Science Launches PLoS Biology: New Open-access Journal Will Increase Access to Scientific Research and Speed Scientific Discovery," *ScienceDaily* (Oct. 14, 2003). Disponible en línia a <http://www.sciencedaily.com/releases/2003/10/031014072453.htm>.

⁵ Steven Harnad i Tim Brody, "Comparing the Impact of Open Access (OA) vs. Non-OA Articles in the Same Journals," *D-Lib Magazine* 10, no. 6 (June 2004). Disponible en línia a doi:10.1045/june2004-harnad, <http://www.dlib.org/dlib/june04/harnad/06harnad.htm>; Open Society Institute "Budapest Open Access Initiative," Feb. 14, 2002. Disponible en línia a <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>.

⁶ "Scientific Publishing Is Having to Change Rapidly to Respond to Growing Pressure for Free Access to Published Research," *Economist* 372, no. 8387 (Aug. 7, 2004): 65.

⁷ SQW Limited, preface to *Costs and Business Models in Scientific Research Publishing: A Report Commissioned by the Wellcome Trust*. (London: The Wellcome Trust, 2004), iii; disponible en línia a http://www.wellcome.ac.uk/en/images/costs_business_7955.pdf; Donald W. King, "Should Commercial Publishers Be Included in the Model for Open Access through Author Payment?" *D-Lib Magazine* 10, no. 6 (June 2004). Disponible en línia a doi:10.1045/june2004-king, <http://www.dlib.org/dlib/june04/king/06king.html>.

⁸ Dos exemples inclouen la Cornell University, que enumera el DOAJ i ArXiv.org en les llistes de bases de dades generals i de física (<http://encompass.library.cornell.edu:20028/index.html>) així com la University of North Carolina-Chapel Hill, que inclou el DOAJ a "Article Databases & More" (<http://eresources.lib.unc.edu/eid/list.php?letter=D>) i ArXiv.org en unes implicacions de guies de recerca d'accés obert per 415 biblioteques de física (<http://www.lib.unc.edu/brauer/physguide.html>).

⁹ Michael A. Mabe, "Peer Review and Pay-to-Publish: The World Turned Upside Down?" *Against the Grain* 16, no.3 (June 2004): 56.

¹⁰ Emily McElroy, "An Interview with Steve Shadle," *Serials Review* 28, no.4 (winter 2002): 323.

¹¹ Les Hawkins, "Reflections on Wrapping Paper: Random Thoughts on AACR2 and Electronic Serials," *Serials Review* 30, no.1 (2004): 53.

¹² ———, "An Interview with Jean Hiron, CONSER Coordinator," *Serials Review* 29, no.3 (fall 2003): 234–35.

¹³ Marian Shemberg, "The Role of the ISSN in the Electronic Linking Environment," *Serials Review* 29, no.2 (summer 2003): 89–96.

¹⁴ Carl Lagoze, ed., et al, "The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting," Mar. 21, 2003. Disponible en línia a: <http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html#Repository>

¹⁵ Andrea L. Foster, "Papers Wanted: Online Archives Run by Universities Struggle to Attract Material," *Chronicle of Higher Education* (June 25, 2004).

¹⁶ OhioLink, "Ohio Academic Libraries Support Public Library of Science: OhioLINK Will Fund Half of PLoS' Publication Fee for Authors at 85 Institutions," news release, June 2, 2004. Disponible en línia a <http://www.ohiolink.edu>.